

YLE SADAN VUODEN KYNNYKSELLÄ

Yleisradioyhtiöt niin Suomessa kuin muualla Euroopassa alkavat tulla sadan vuoden ikään. Maailman vanhin julkisen palvelun yleisradioyhtiö, British Broadcasting Corporation (BBC) täytti sata vuotta vuonna 2022. Yleisradiolla satavuotisjuhlavuosi koittaa vuonna 2026. Yleisradioyhtiöissä tunnelmat eivät ole kuitenkaan vain juhlat, sillä ne kohtaavat nyt kritiikkiä, poliittisia hyökkäyksiä ja rahoitusleikkausten uhkaa monelta suunnalta. Mediakentän digitaalinen murros 2000-luvulla on ravistellut myös julkisen palvelun mediayhtiöitä. Suomessa yleisradiolakia on uudistettu, rahoitusmallia muutettu lupamaksuista verorahoitukseen ja Yle on uudelleenarvioinut ymmärrystä yleisöistään ja niille tarjottavasta ohjelmistosta.

Kun yleisradioyhtiöt aloittivat toimintaansa 1920-luvulla, Eurooppa toipui maailmansodasta, ja Suomessakin kansa oli jakautunut sisällissodan jälkeen. Tuolloin kehitetty uusi radion lähetysteknologia haluttiin valtioiden haltuun turvallisuussyistä ja luomaan kansallista yhtenäisyyttä. Informoitua, sivistynyttä kansalaista pidettiin demokratian toteutumisen parhaana takeena. Näin Yleisradiosta tuli osa samaa sivistysideaa, jossa 1800-luvun oppineet olivat rakentaneet määrätietoisesti suomalaista kansakuntaa ja valtiota luomalla kansallista filosofiaa, historiankirjoitusta, romaanitaidetta ja runoutta kohottaakseen suomen kielen sivistys- ja valtakielen asemaan.

Nyt sata vuotta myöhemmin Ylen tehtävänä on edelleen informoida, sivistää ja viihdyttää. Ylen käytävillä silmiin osuneessa rullajulisteessa Ylen tarkoituksiksi kiteytetään lisätä ymmärrystä toisistamme ja maailmasta sekä vahvistaa suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria. Tätä tehtävää ei enää hoideta vain ohjelmia tekemällä, vaan vuoden 2024 tavoitteiden listassa ykköseksi on nostettu pyrkimys vahvistaa Ylen brändiä ja suomalaisten suhdetta Yle Areenaan ja Yle-palveluun. Kuten kaupallinen televisio aiemmin (ks. Kannisto 2018), myös Yle on siirtynyt ohjelmatuotannosta brändin rakentamiseen. Lisäksi uusien alustojen hallinnointi on noussut tärkeäksi. Ohjelmatuotantoa on ulkoistettu, esimerkiksi omatuotantoisesta draamasta on luovuttu. Silti Yle on edelleen kotimaisen luovan alan merkittävä työllistäjä ja tärkeä kumppani tuotantoyhtiöille. Rahoittajana ja levittäjänä Ylen merkitys on tärkeä kotimaiselle elokuvalla, dokumenteilla ja lyhytelokuville. (Yle 2024.) Miten Yle onnistuu julkisen palvelun median tehtävässään uusilla tavoilla? Millaisena Yle siirtyy uudelle vuosisadalle?

Yleisradiota tutkimassa

Yleisradiota on tutkittu paljon, yhtiön kokonaishistorioitakin on julkaistu neljännesvuosisadoittain. Monia katveita kuitenkin löytyy edelleen ja sadan vuoden synteeseille on tarvetta etenkin nyt, kun yleisradioyhtiöiden merkitystä arvioidaan. Yle on tehnyt merkittävän tutkimuspanostuksen ja rahoittaa [Yle 100](#) -tutkimusohjelmaa, jossa tehdään tilaushistorian sijaan itsenäistä akateemista tutkimusta. Tutkimusohjelma on Helsingin, Jyväskylän, Tampereen ja Turun yliopistojen sekä Ylen yhteinen tutkimushanke Ylen suhteesta suomalaisiin, suomalaisuuteen ja kulttuuriin Suomessa. Tutkimusohjelmaan sisältyy kolme osahanketta. Niistä *Yle ja kulttuuri* -osiota johtaa professori Anu Koivunen (TY), *Yle, Suomi ja suomalaiset* -osiota dosentti Jukka Kortti (HY) ja *Yle yrityksenä ja instituutiona 1997–2026* -osion johtajina toimivat dosentti Marko Tikka (TaY) ja apulaisprofessori Turo Uskali (JY). Tutkimushankkeen alustavia tuloksia esitellään [Pohjoiset kertomukset ja digitaaliset horisontit](#) -konferenssissa huhtikuussa 25.–26.4.2024. Osahankkeissa tutkitaan Yleisradiota mediahistorian, mediatutkimuksen ja historian tutkimuksen menetelmin, ja jokaisen osahankkeen tulokset esitellään omissa, vertaisarvioituissa teoksissaan, jotka ilmestyvät vuosina 2025–2026. Tutkimusohjelma on innoittanut tätä *Lähikuvan* teemanumeroa, mutta olemme halunneet tarjota kanavan itsenäiseen tutkimukseen ja hakea tutkimusta aiheista, joita ohjelma ei kata.

Yle on alusta alkaen tallentanut menneisyytään ansiokkaasti, vaikkakin ohjelma-arvostukset ovat vaikuttaneet aikoinaan ohjelmiston tallentamispäätöksiin. 2000-luvun Yleisradiota tutkittaessa haastattelujen, muistitiedon ja etnografisen havainnoinnin merkitys korostuu, mikä näkyy myös tämän numeron artikkeleissa. Digitalisoitumisen jälkeiseltä ajalta tutkimuslähteiden löytäminen on haaste tutkijoille, sillä strategiapaperit saattavat olla tallessa vain jonkun vanhan kannettavan tietokoneen syövereissä. Tähän kiinnitti huomiota jo muusikko ja historioitsija Matti Johannes Koivu tehdessään podcast-sarjaa *Yle, digikumous ja sinä* (2021) Yle Areenaan. Kuten eräs yleläinen

Yle100 2026 Yle100 2026 Yle100 2026 Yle100 2026 Yle100 2026 Yle100 2026 Yle100 2026

Yle 100 -tutkimusohjelmassa tutkitaan myös ohjelmantekijöitä ja ohjelmien tuotantoa. *Tiina*-sarjan kuvauksissa nauhoitus tehtiin järvellä auringonnousun aikaan. Yleisradion äänitarkkailija Jyri Makkonen seisoo vedessä puomin kanssa, näyttelijät Julia Salonen ja Patrik Nortemo istuvat rantakivellä. Kuva: Hannu Torvinen / Yle.

tutkimushaastattelussa pohti, miten tulevaisuuden tutkija löytääkään tietoa, kun muistioiden kirjoittaminen lopetettiin 1990-luvulla. Kun nyt Ylen arkistosta saattaa löytää eläkkeelle jääneen työntekijän koko sekalaisen paperisen perinnön, mitä jää arkistoihin paperittomista toimistoista?

Suuri, neljän yliopiston konsortiohankekaan ei pysty kattamaan kaikkea. Uusia tutkimusnäkökulmia tuodaan esiin tässä teemanumerossa. Kirjoituskutsu tuotti ennen kaikkea 2000-lukua käsitteleviä artikkeleita, mutta mukana on myös yksi radion ensi vuosikymmeniin sijoittuva tutkimus. Käytössä on etnografista havainnointia, haastattelutietoa ja Ylen sisäisiä dokumentteja. Yleläisten äänikin on edustettuna kahdessa tekstissä, joissa merkittäväällä tavalla luodaan kaarta Ylen ohjelmiston muutoksesta 2000-luvulla ja etenkin kulttuuriohjelmien vähenemisestä.

Ylen Sibeliussuhteesta uutispuheen normeihin

Teemanumeron avaa Janne Mäkelän artikkeli, joka paneutuu Yleisradion ja Jean Sibeliuksen väliseen suhteeseen vuosina 1926–1957. Kansallissäveltäjän ja Yleisradion välille muodostui molempia osapuolia hyödyttävä mediasuhde, joka alkoi heti radiolähetysten ensiminuuttien aikana, sillä Yleisradion ensimmäinen lähetys avattiin Sibeliuksen sävelin. Kiinteä suhde ajoittui kiinnostavalla tavalla aikaan, jolloin säveltäjä oli jo päättämässä uraansa, joka nyt jatkuu Yleisradiossa ja sen transnationaalisissa konserttilähetyksissä.

Mäkelän mukaan säveltäjän ja radion välinen suhde kytkeytyy yleisradiotoiminnan tavoitteisiin, sivistystehtävään ja kulttuuripolitiikkaan – unohtamatta sitä, mitä omien, alati radiossa soivien sävellysten kuunteleminen merkitsi Ainolaan vetäytyneelle säveltäjälle itselleen.

Myös Teija Waaramaan ja Anne-Maria Laukkasen Ylen tv-uutispuheen muutosta tutkivassa artikkelissa tarkastellaan pidempää aikaväliä. Waaramaa ja Laukkanen vertailevat uutispuhetta vuosina 1990–1995 ja 2015–2023 Yleisradion arkistosta saatujen suomen- ja ruotsinkielisten ääninäytteiden perusteella. He analysoivat näytteitä akustisella analyysiohjelmalla, spektrianalyysillä sekä kahden asiantuntijan suorittamalla kuunteluanalyysillä.

Selkeä ja ymmärrettävä puhe on tärkeä osa saavutettavuutta ja siten myös julkista palvelua. Jotta viesti menisi perille, äänen laadun on oltava riittävän hyvä, mutta lisäksi artikulaatio ja äänen tuottotapa vaikuttavat kuulijaan. Uutispuhe on lisäksi institutionaalista puhetta. Siihen liittyykin erityisiä normeja, joiden perusteella kuuntelija arvioi puheen luotettavuutta. Kulttuuri ja mediakulttuuri muuttuvat, mutta normatiivisella puheella on tekijöiden mukaan edelleen paikkansa median murroksesta ja sosiaalisen median vaikutuksesta huolimatta.

Monialustainen ohjelmatuotanto luo jännitteitä

Yleisradion viime vuosien monialustaiseen ohjelmatuotantoon paneudutaan kahdessa tutkimusartikkelissa. Molemmat artikkelit osoittavat, että monialustaisuus vaatii muutoksia totuttuihin tapoihin tehdä ohjelmia ja synnyttää työryhmiin jännitteitä. Jenni Hokan *Uuden Päivän* (2010–2018) tuotantokulttuurin analyysi kuvaa osaltaan sitä, miten julkisen palvelun televisiosta tuli julkisen palvelun media, ja sitä, miten monialustainen tuotanto alkoi vähitellen muuttaa työyhteisön käytäntöjä.

Televisiofiktio muutos yksikanavaisesta ja yhdelle yleisölle kerrotusta tarinasta monialustaiseksi sisältötuotannoksi oli tekijöille aluksi haaste, koska se vaati heitä muuttamaan ammatti-identiteettiään tv-työntekijöistä monimediaalisen ilmaisun osajiksi. Jännitteitä työryhmässä aiheutti päivittäissarjatuotannon kireä aikataulu, nettisisältöä ja televisiosarjaa tekevien työntekijöiden organisatorinen erillisyys sekä eri työntekijöiden työidentiteettien erot. Tv-sarjan tekijöiden suhde transmediaalisuuteen parani, kun sisältöjen tekeminen sisällytettiin kuvausaikatauluihin ja nettisisällöistä valittiin tietyt osat, henkilöhahmojen vlogi ja blogi, joihin transmediaalinen kerronta keskitettiin.

Tiina Rautkorpi tarkastelee artikkelissaan Yleisradion nuorten ohjelman *Moves Like Summeri* -monimediakampanjaa 2022, jota toteutti ja suunnitteli sekä Yleisradion että kaupallisen tuotantoyhtiön mediaosajia ja tanssinopettajia. Rautkorpi analysoi tuotantoa yhteisluomisen käsitteen avulla, joka kytkeytyy työn tutkimukseen ja tarkoittaa yhteistyöhön perustuvaa uuden sukupolven toimintatapaa palvelu- ja tavaratuotannossa. Esimerkiksi jos audiovisuaalista ilmaisua toteutetaan yhteisluomisen avulla, tuotantotiimissä tarvitaan valmiuksia oppia toisilta ja löytää yhteisiä oppimisen päämääriä.

Havainnoimalla tuotannon kulkua ja keräämällä yhteistyön osapuolten reflektointeja työskentelystään ja oppimisestaan Rautkorpi tunnistaa erilaisia oppimiskulttuurisia valmiuksia ja tapoja. Yleisradion pitempiaikaisilla mediaosajilla oli kaikkein laajin oppimiskulttuurinen pääoma eli kyky oppia eri tavoin. Rautkorpi toteaa, että kokeneimmilla audiovisuaalisen kerronnan ja ilmaisun ammattilaisilla oli jo idullaan yhteisluomisen laajempi ajatus päästä neuvottelemaan yleisöjen kanssa tuotantojen toteuttamistavoista ja merkityksistä. Näin luovat ammattiryhmät pääsisivät ei ainoastaan toteuttamaan, vaan itse luomaan Yleisradion yleisöstrategiaa. Rautkorven mukaan tämä voisi parantaa sekä ammattilaisten että yleisöjen toimintakykyä mediassa.

Mediamaiseman yksipuolistuminen ja kulttuurin lajikato

Viestinnäntutkija ja Ylessä pitkän uran toimittajana, ohjaajana sekä tuottajana tehnyt Marjaana Mykkänen lähestyy Yleisradion ohjelmistossa tapahtuneita muutoksia mediaekologian ja lajikadon kautta. Kirjoittaja tuo esiin, kuinka julkisen palvelun median tulisi tarjota monimuotoista sisältöä, joka palvelisi muitakin kuin kovasti – ehkä jo liikaakin – kaivattuja nuoria median kuluttajia. Yleisradion tarjonnan monimuotoisuus on kaventunut, mikä Mykkäsen mukaan uhkaa jo Ylen merkitystä tiedon tarjoajana ja yhteiskunnallisena toimijana.

Kokemusasiantuntijaksi itsensä asemoiva Jaana Semeri tuo näkökulmatekstissään esiin niitä muutoksia, joita Yleisradion kulttuuriohjelmissa on tapahtunut vuoden 1995 ja vuoden 2024 välillä. Pitkän linjan kulttuuritoimittajana Semerillä on näkemys siitä, miten organisaatiouudistukset, Teema-kanavan tulo, algoritmien seuraaminen ja muuttuva mediaympäristö ovat vaikuttaneet kulttuuriohjelmiin. Hän päästää ääneen myös monia kollegoitaan, joiden näkökulmat avaavat lisää etenkin viimeisten 20 vuoden aikana tapahtuneita muutoksia ja niiden merkitystä sekä ohjelmien tekijöille että niiden katsojille ja kuuntelijoille.

Sekä Mykkänen että Semeri tuovat teksteissään esiin, kuinka ohjelmantekijöiden vapaus ja autonomia ovat kaventuneet viimeisten vuosikymmenten aikana. Semerin mukaan 2000-luvun alun jälkeen ohjelmista ei päätetty enää

toimituksissa, vaan ideoita ”pitsattiin” päättäjien muodostamalle raadille. Mykkänen kiinnittää huomiota vastaavien tuottajien lähes absoluuttiseen valtaan, sillä heillä on vastuu muun muassa ohjelmiston suunnittelusta, resurssien allokoinnista, toteutuksesta ja jakelusta. Mykkäsen mukaan julkisen palvelun universalismi – kaikkien palveleminen yhtäläisin ehdoin moninaisella ohjelmistolla – edellyttäisi avointa ja päätösten kyseenalaistamisen mahdollistavaa ohjelmapolitiikkaa.

Tulevaisuusvalta-käsitteellä analysoidaan valtaa, jolla määritellään tulevaisuusnäkyviä, eli sitä, mitä tulevaisuudessa pidetään mahdollisena tai toivottavana. Tulevaisuusnäkykset vaikuttavat siihen, minkälaisia valintoja teemme tässä hetkessä. (Dufva et al. 2024.) Ylen tulevaisuudesta käytävää keskustelua olisikin hyvä laajentaa rahoituskeskustelusta laajemmalle: miten Yle parhaiten toteuttaa tehtävänsä osana nykyistä mediamaisemaa, miten sen yleisöt ja ohjelmisto ymmärretään, miten Yle edelleen voisi olla luovan alan tekijöille työ, jossa tuntuisi kuin saisi olympiasoihdun kantaakseen (kuten eräs haastateltu yleläinen kuvasi aloittamistaan Ylessä). Vaikka työelämä muuttuu, soihdunkantajia tarvitaan luomaan uutta, kiinnostavaa ja merkityksellistä julkisen palvelun sisältöä.

Yle-teeman ulkopuolisena näkökulmatekstinä numerossa julkaistaan Jouko Aaltosen pohdinta ”Mitä Markku Lehmuskallion elokuvat kertovat kolonialismista?” Ohjaaja Markku Lehmuskallio täytti viime vuoden lopulla 85 vuotta, ja hänen teoksensa ovat olleet esillä ja keskustelun kohteina. Aaltonen haluaa laajentaa tulkintoja ja tuoda uusia perspektiivejä Lehmuskallion ja Anastasia Lapsuin tuotantoon.

Maaliskuussa 2024

Maiju Kannisto ja Reetta Hänninen

Toimittajat ovat tutkijoita Yle 100 -tutkimusohjelmassa

Lähteet

Dufva, Mikko; Lähdemäki-Pekkinen, Jenna; Poussa, Lilli & Rekola, Sanna (2024) *Tulevaisuusvalta. Lisää ääniä tulevaisuuskeskusteluun*. Muistio. Helsinki: Sitra.

Kannisto, Maiju (2018) *Ohjelmayhtiöstä ”merkintekijäksi”. MTV ja kaupallisen television tuotantokulttuurin muutos Suomessa 1980-luvulta 2000-luvulle*. Turku: Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7488-7>.

Yle (2024) Mitä on Ylen julkinen palvelu? Yle yhtiönä -verkkosivu. Saatavilla: <https://yle.fi/aihe/s/yleisradio/julkinen-palvelu> (tarkistettu 18.3.2024).